

УДК 007:304:070(477)(09)

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.1.2/38>**Сидоренко Н. М.**

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Дубецька О. О.

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНІ ОРІЄНТИРИ В УКРАЇНСЬКІЙ ПРЕСІ ДЛЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ (НІМЕЧЧИНА, АВСТРІЯ, 1945–1950)

Мета статті – визначити основні орієнтири національно-патріотичного виховання в українській пресі для дітей та молоді, що видавалася в Німеччині та Австрії після Другої світової війни. Об'єктом дослідження стали українські періодичні видання (1945–1950), призначені для дитячої та молодіжної аудиторії, зокрема «Ватра» (Берхтестаден, 1946), «Вовченята» (Мюнхен-Фрайман, 1946), «Дзвінок» (Коріген, 1946), «Малі друзі» (Аугсбург, Бад-Верісгофен, 1947–1948), «На сліді» (Байройт, 1947–1948), «Сонечко» (Ельванген, 1947), «Сеніорська ватра» (Регенсбург, Мюнхен, 1947–1949), «Трембіта» (Аугсбург, 1948), «Через терни» (Ганновер, 1946), «Юнак» (Ландек, 1946), «Юні друзі» (Мюнхен, 1947) та ін. Деякі з цих часописів стали в Україні рідкістю, зберігаються вони в колекціях таборової преси в Мюнхені (ФРН) і Клівленді (США), деякі представлені в бібліотеках і музеях Європи, Північної Америки, приватних зібраннях. Останніми роками доступ до еміграційних видань почали відкривати електронні ресурси (бібліотеки, архіви), зокрема diasporiana.org.ua та libraria.ua.

На багатьох ділянках культурно-освітньої і світоглядно-виховної діяльності в середовищі дітей та молоді на чужині після завершення Другої світової війни послідовно вирішувалися питання виховання свідомих і гідних патріотів своєї батьківщини. Цій місії служила й українська преса в еміграції, яка на зразках народної і письменницької творчості прищеплювала любов до рідного краю, його історії, звичаїв, традицій, материнської мови; підтримувала повагу, людяність, толерантність, моральну силу. Нація і Держава стали невіддільними в діяльності Пласту та Союзу української молоді, їхні ідейно-духовні настанови та морально-світоглядні засади відстоювали періодичні видання у післявоєнній Європі, орієнтуючи підрастаюче покоління на творення нового згуртованого життя нації.

Ключові слова: преса, дитяча періодика, пластовий журнал, Спілка української молоді, національно-патріотичне виховання, дух нації, табори переміщених осіб.

Постановка проблеми. Преса завжди виконувала не тільки інформаційну місію, а й генерувала суспільно-духовні й моральні цінності. Особливо важливою була ця комунікаційна ланка для українців, які з різних причин опинилися поза батьківщиною. Друга світова війна стала «ерою переміщених осіб», майже 3 млн українців, серед яких і ді-пі (від англ. – displaced persons), перебували на європейських теренах. Преса ставала консолідуючим чинником, що допомагав засвоювати риси національної своєрідності, розвивати національні сили. Такої громадської підтримки особливо потребували діти й молодь, тому призначена для них преса виконувала виховну, освітню, національно-світоглядну роль.

Аналіз останніх досліджень. Обставини та умови перебування українців у таборах переміщених осіб, вивчення їхньої різносторонньої діяльності стали об'єктом дослідження пере-

дусім учених в еміграції; з'явилися бібліографічні покажчики, окремі статті та монографії, присвячені представникам ді-пі та політичним біженцям на території Німеччини та Австрії після Другої світової війни [1; 2]. Подібні розвідки були продовжені українськими науковцями наприкінці 90-х рр. ХХ ст. і на початку ХХІ ст.; зокрема розглядалися питання становлення і розвитку преси в «таборовому просторі» Європи, тематична палітра цих часописів, національна інформаційно-комунікаційна діяльність в еміграції, функціонування візуальної публіцистики [3; 4; 5; 6; 7]. У монографії О. Подобєд проаналізовано соціально-психологічні настрої та адаптацію українців до життя у таборах переміщених осіб у Західній Німеччині, розвиток української освіти й науки, культурно-мистецької та релігійної сфер, а також вивчено прикмети повсякденного побуту на чужині [8].

Питання переміщених осіб після Другої світової війни у джерелознавчому та загальноісторичному аспектах розглядали Д. Кравець, К. Кейданський, Л. Стрільчук, Г. Щигельська, І. Тюрменко. Важливим матеріалом для розуміння настроїв, перебігу дискусій в еміграційному середовищі можуть служити спогади активних діячів того чи іншого періоду. Літописцями життя на «планеті Ді-Пі» можна вважати У. Самчука та Ю. Шевельова, які подали чимало характеристик, описів подій і ситуацій, пов'язаних із долею української інтелігенції на чужині [9; 10].

Ця тема не вичерпала себе й сьогодні, адже впливові європейські наукові журнали продовжують досліджувати «паралельні суспільства у ворожому середовищі» [11]. Досі не здійснений повноцінний аналіз української періодики в таборах переміщених осіб (1945–1950), не узагальнений досвід діяльності редакційних колегій та співробітників преси щодо підтримання національно-патріотичних та культурно-духовних цінностей українців.

Формулювання цілей статті. Мета статті – визначити основні орієнтири національно-патріотичного виховання в українській пресі для дітей та молоді, що видавалася в Німеччині та Австрії після Другої світової війни. Об'єктом дослідження стали українські періодичні видання (1945–1950), призначені для дитячої та молодіжної аудиторії, зокрема «Ватра» (Берхтесгаден, 1946), «Вовченята» (Мюнхен-Фрайман, 1946), «Дзвінок» (Коріген, 1946), «Малі друзі» (Аугсбург, Бад-Верісгофен, 1947–1948), «На сліді» (Байройт, 1947–1948), «Сонечко» (Ельванген, 1947), «Сеніорська ватра» (Регенсбург, Мюнхен, 1947–1949), «Трембіта» (Аугсбург, 1948), «Через терни» (Ганновер, 1946), «Юнак» (Ландек, 1946), «Юні друзі» (Мюнхен, 1947) та ін. Деякі з цих часописів стали в Україні рідкістю, зберігаються вони в колекціях таборової преси в Мюнхені (ФРН) і Клівленді (США), деякі представлені в бібліотеках і музеях Європи, Північної Америки, приватних зібраннях. Останніми роками доступ до еміграційних видань почали відкривати електронні ресурси (бібліотеки, архіви), зокреми diasporiana.org.ua та libraria.ua.

Виклад основного матеріалу. За час існування таборів для переміщених осіб на території Німеччини та Австрії після завершення Другої світової війни вийшло понад 500 різноматематичних часописів [5], що стали «безпосереднім відгуком видавничого сектора на пекучі домагання еміграційного життя». Майже 20% цієї періодики,

за статистикою В. Маруняка, призначалися для української молоді та дітвори [2, с. 238]. Частина преси була зорієнтована на студентську аудиторію, адже вищі навчальні заклади та професійні школи були створені в Мюнхені, Регенсбурзі, Аугсбурзі, Граці, Інсбруку; деякі українці здобували освіту в німецьких та австрійських університетах.

Важливими осередками об'єднання молоді стали в еміграції Пласт і Союз української молоді (СУМ), що створили свою мережу періодичних видань. Пластові часописи друкувались у Регенсбурзі, Мюнхені, Аугсбурзі, Міттенвальді, Ашаффенбурзі, Байройті, Карлсфельді («Ватра», «Вісті Булави», «Вогонь орлиної ради», «Записки українського пластуна»), «Калина», «Косар», «Молоде життя», «На сліді», «Пластовий шлях», «Пластун», «Сеніорська ватра», «Скоб», «Трембіта»). Преса під егідою СУМ зосереджувалася здебільшого в Баварії, а також Ганновері й Аллендорфі («Листки Української ІМКА-ІВКА», «Молоде життя» («Авангард»), «Соборник», «Сумівське життя», «Сумівський бюлетень»). Існували також видання для дітей різного віку («Вовченята», «Дзвінок», «Малі друзі», «Нашим дітям», «Сонечко», «Школярик») та молоді («Авангард», «Багаття», «На зміну», «На чатах», «Наш шлях», «Нове лицарство», «Промінь», «Через терни», «Шлях молоді», «Юнак», «Юнацька боротьба», «Юний націоналіст»).

Важливу думку зафіксував історик і публіцист В. Маруняк: табори ставали випробуванням для молоді – стійкості характеру, моральності вчинків, національного «хребта», тож у своїй діяльності в повоєнній Європі «з молоддю і для молоді» українська громада керувалася «критеріями високої моралі, національних потреб і добра» [2, с. 276]. Ці виховні доміанти чітко простежується на шпальтах української періодики, призначеної для дітей та молоді.

Так, преса для дітей на чужині найчастіше зверталася до українських народних казок чи літературних записів, творів класиків національної літератури, молодих письменників на батьківщині та в еміграції, які прищеплювали риси патріотичного й морального загартування. Скажімо, на сторінках журналу для дітей «Вовченята» (Мюнхен, 1946), шкільного часопису табору Коріген «Дзвінок» (1946), неперіодичного збірника-альманаху Об'єднання працівників дитячої літератури «Нашим дітям» (Мюнхен, 1947), газети для малят «Сонечко» (Ельванген, 1947, видає Об'єднання українських жінок на еміграції) друкувались народна казка «Пан Коцький» і переказ «Казки

про дідову рукавичку», вірші Т. Шевченка, Л. Глібова, Я. Щоголева, Лесі Українки, Олени Пчілки, П. Тичини, С. Черкасенка, Н. Забіли, Л. Полтави, О. Лятуринської, оповідання й нариси Л. Гаєвської, К. Малицької (В. Лебедової), О. Іваненко, І. Франка, Ю. Косача, О. Цегельської, О. Бабія. Україні присвятив свою поезію і молодий поет П. Карпенко-Криниця, який написав ширі рядки: «Є країна, що казкою сниться На дорогах скитальських ночей...» [12].

Часопис для української дітвори «Малі друзі» розповідав про творчість Т. Шевченка, Л. Глібова, М. Коцюбинського, К. Гриневичевої (нариси Б. Даниловича, Роляника (Р. Завадович), П. Павловича та ін.) і публікував їхні твори. У цьому виданні надруковано анонси мюнхенського видавництва «Нашим дітям» (твори І. Франка, М. Коцюбинського, В. Гренджі-Донського, Н. Забіли) із порадами батькам: «Купуйте своїм дітям рідну дитячу книжку – вона збереже їх національного на чужині!» [13].

Ширшу програму накреслювали редакції пластових часописів, адже палітра рубрик і жанрів була виразнішою, зорієнтованою не тільки на сприйняття ціннісних істин і пізнання світу, а й безпосереднє виконання світоглядних завдань. Місячник українських пластунів «Ватра» (табір «Орлик» у Берхтесгадені) дав можливість своїм читачам прилучитися до читання віршів, спогадів, гутірок, нарисів, пластової хроніки, «золотих думок», гумору, матеріалів про загартування тіла та обов'язків пластуна в родині. Одноименний орган пластової і громадської думки в Регенсбурзі подав чимало публікацій для роздумів підростаючого покоління «Як протистояти закидам» В. Р., «Про зацікавлення молоді» та «Квестіонар для пізнання зацікавлень молоді» Є. Ю. Пеленського, «Есперанто і Пласт» М. Михайліва, «До проблем сеніорського руху» С. Комаринського, «За ширші горизонти» Сеніора тощо. Тут надруковано уривки з промови на 3-му з'їзді СУПС «До наших обов'язків на еміграції» д-ра А. Фіголя, який підкреслив «Ми мусимо вважати себе післанниками Батьківщини і коли повернемося до неї, треба буде зложити їй звіт» [14, с. 4], водночас наголошуючи на ідеалах українського гуманізму, збереженні моральної сили, прагнення до згуртування.

Автор під псевдонімом Сірій Лев зазначав, що в час «гірких, як полин, днів», еміграція збагнула: «... Вершин ідеалу не досягається словами чи хитрунством, ми свідомі того, що жертви життя тих наших друзів, що більше до нас не повернуться, це безвідкличні постуляти в боротьбі за

ідеал... Віри в ідеал і волі його добути в нас не бракує», адже пласт творився «з нутра нашої нації і для нас, а не на експорт. Він є витвором нашої духовости» [15, с. 3]. Цю тему продовжив також В. Р., який вважав необхідним «виховати свідомих і безмежно відданих своєму народові громадян», плекати повсякчас духовні вартості [16, с. 5]. Пластун-сеніор Е. Гурко звертав увагу громадськості в таборах переміщених осіб на підтримання основних ідей Пласту в аспекті філософії, релігії, психології.

Подібні завдання простежуються в усіх пластових часописах на чужині післявоєнного періоду. Поряд із хронікою, статтями «На новій дорозі» М. Іванейка та «Відкріймо широко очі» «Беркута», С. Комар на шпальтах органу пластової думки «Сеніорська ватра» (Регенсбург, 1947. Ч. 1) наголосив на необхідності «патріотизму у найширшому розумінні», вірності ідеям Нації та Державності.

Цікавий пізнавально-навчальний матеріал пропонував читачам журнал пластового юнацтва «На сліді» (Байройт, 1947–1948), об'єднуючи публікації в рубриках «Із мандрівок по рідному краю», «В дружньому крузі скавтів усього світу», «З пластового життя», «Здоров'я й гарт», «Не чули, то подивуйтеся», «Чи ви вже читали?», «Для розваги і науки», «Для домівки й табору», «Молоде перо» тощо. Поезія й проза А. Гарасевича, Б. Кравціва, Б. Грінченка, М. Бажана, Ю. Клена, О. Ольжича, Ю. Косача та ін. вчила пізнавати прекрасне й шанувати рідне слово. Для підтримання любові до книги редакція вела постійну рубрику «Що і як читати?». В одній із публікацій В. І. стверджував: «Добра книжка викликає в нас гарні почуття, ми хочемо стати кращими, хочемо бути добрими дітьми наших батьків, любити рідну країну, рідних людей і не шкодувати навіть життя для добра Батьківщини» [17, с. 16].

Стежками батьківщини, її героїчного минулого вели нариси «Сто кілометрів пішки» Ф. Одрача, «Криниця і дзвін» Л. Бачинського, «Бакота – українські Помпеї» О. Назарука, «Усузи на Волині» М. Утрина-Безгрішного, «Полтава – серце України» та «Печерні імена в Криму» Василя І., що супроводжувалися малюнками (зокрема репродукціями картин художників І. Репіна, С. Васильківського, Е. Козака) й фото. Традиції скаутського руху відображено в нарисах, репортажах, спогадах, замітках Беркута, Л. Бачинського, Да-Пе, Вуйка, Ю. Федоровича, Ів. Ко, Б. Яціва. Накази Пластової старшини повідомляв у журналі «На сліді» голова Союзу українських пластунів на

чужині А. Фіголь, який закликав: «Пластуни! Несемо прапор пластової ідеї, щоб вдержати його; щоб, врешті, як надійде довгожданий час, донести його і передати несплямленим до рук української молоді на Рідних землях!» [18, с. 2].

«Ідейні основи» пластового руху та «Заповіді пластунів» опубліковано в юнацькому пластовому журналі, органі куреня юнаків ім. Володимира Великого в Аугсбурзі «Трембіта». Світоглядні настанови простежуються в переконанні: «Пластун є вірний Україні, тобто ставить добро Її понад іншими справами», тож необхідно бути українськими патріотами в «значенні державного патріотизму – любов до Батьківщини через працю-змагання, невсипущу боротьбу за її добро... навіть до самопожертви життя»; цим найвищим ідеалом має стати визволення нації [19, с. 10].

«Заповіді пластунів» ґрунтуються на моральних і християнських чеснотах, цінностях розуму, відваги, лицарства, добра, допомоги. На сторінках аугсбурзького журналу «Трембіта» утверджувалися такі основні принципи діяльності молоді: «1. Не жди він інших нічого, але давай іншим, що можеш. 2. Живи для Батьківщини і ближніх. 3. Будь лицарем, оборонцем слабих і поборником добрих діл. 4. Дбай про тіло і душу, збагачай розум. 5. Хай сильна твоя воля буде, як тятива лука, туго нап'ята. 6. Наслідуй св. Юрія – опікуна пластунів. 7. Нехай перша твоя думка буде про других, а щойно друга про себе. 8. Рости вгору, як могутній дуб, а не стелись по землі, як плакуча верба. 9. Завтра будь ліпшим, як ти сьогодні чи був ти учора. 10. Носи Бога в серці і не забувай клич "Будь готов"» [20, с. 11].

Про «оздоровлення» молоді писав журнал «Юнак» (Ландек, 1946–1949), редакція якого прагнула подати «виховно-навчаючий матеріал» для задоволення і користі, щоб повернути юне покоління на чужині до «нормальних берегів життя». У цьому процесі важливою була готовність «перебрати» від батьків «тягар національної української справи» [21, с. 1]. В цьому аспекті зверталася увага читачів на традиції, досвід та уроки української історії. Зокрема в статті «Їх тисячі по Україні й чужині» Т. Гордія подавався екскурс у час національної революції 1917–1921 рр., осмислювався період «романтики відродження нації», що пробудив самостійницьку політичну думку, дав поштовх до творення українським народом «легенди Визвольного Зриву». Символами боротьби за волю стали Крути, Базар, Холодний Яр. Ідеї соборної України плекали і в середовищі політичної еміграції, і серед інтернованих

у польських таборах. За ці ідеали віддали своє життя С. Петлюра і Є. Коновалець, бо «найкращі клали свої голови в основу тієї могутньої будови, що зветься сконсолідованою національно-політичною силою». Друга світова війна додала нові криваві рани на «українському тілі». Тож, як переконаний автор, найкращим пам'ятником борцям і воїнам може стати «здобуття Української Держави, суверенної і соборної» [22, с. 6].

У публікації «Українська молодь і сучасність» Р. М. наголошував на основних проблемах виховання нового покоління в еміграції, адже молодь не повинна втрачати зв'язок із своїм народом, допомагати батькам. Автор простежив кілька проблем: порозуміння «батьків» і «дітей» (молодь – «надія нації»); необхідність «співдії українських ментальностей», адже «українська душа» формувалась у різних соціально-економічних та ідеологічно-світоглядних умовах як на батьківщині, так і на чужині. Поставало нове завдання для «народу з молодечою динамікою» – «виробити одноцілість української політичної еміграції», відмовитись від «московсько-більшовицької залежності» [23, с. 11]. Ця необхідність підтверджувалася й передруком статті Олени Теліги «Партачі життя» (опублікованої на шпальтах київського тижневика «Літаври» в листопаді 1941 р., за кілька місяців до розстрілу поетеси), де авторка розмірковувала про відвагу і мужність, підтримання культу героїзму, творення «нового життя нації».

Навіть подаючи оголошення про курс українознавства, редакція місячника молоді «Юнак» намагалася підкреслити головні настанови навчання в еміграції: «Щоб бути добрим українцем і свідомим сином свого народу, треба горіти любов'ю до України та знати минуле й сучасне своєї Батьківщини. А щоб її знати – треба вивчати її географію, історію, літературу, мистецтво, політичний розвиток. Все це дає Вам, юначки і юнаки, повний курс українознавства» [24, с. 22].

Питанням виховання освіченої й україноцентричної молоді присвячувалися матеріали часопису «Через терни», що видавав Клуб української молоді в Ганновері («Симон Петлюра і його роль в боротьбі за українську державу» О. Ю., «Дух України непереможний» і «Виховання характеру» Ю. Терна, «Великий Каменярь України» Я. Є. Гайдая, «Пам'яті співця національного відродження України» Дм. Паети, «Чи знаєте ви свою рідну літературу?»). Завданням першочергової ваги редакція визначила об'єднання молоді, виховання в ній ідеалів любові до свого краю й народу, «чес-

ноти духового життя, волі до чину». Цій меті мав служити й журнал «Через терни», щоб виробити в молоді «сталій і міцний світогляд», який би тримався не «на випадкових модних течіях, а на вічних істинах, на вічній величі людського духу» [25, с. 1]. Важливими були й такі риси, як честь, гідність, дисциплінованість, толерантність, чесність, освіченість.

Принципову позицію у справі національно-патріотичного виховання підростаючого покоління обрала редакція журналу «Авангард», що призначався для української молоді на еміграції (згодом – орган ЦК СУМ). Основний мотив редакційної політики було сформульовано як «освідомлююче-виховний», щоб розповідати про факти історії, подавати в об'єктивному ракурсі події тогочасного життя, застерігати від «морально-розкладових впливів», пропонувати «національно-світоглядові й морально-етичні напрямні» [26]. Ці ж пропозиції були першочерговими в документах та зверненнях СУМ, адже ця молодіжна організація вчила думати по-державницьки, відкривала шлях до рідного краю, «шлях через терни і квіти, кров і славу»; була «школою наполегливої праці, навчання, плекання характеру, здорової моралі»; закликала згуртуватись «у міцну, ідейно здорову тілом і душею молодняцьку сім'ю» [27, с. 3].

Подібні настанови простежуються у статтях, кореспонденціях, спогадах, як-от: «Юнацтво у боротьбі» В. Петріва, «Гідність особиста і національна» проф. Ю. Горового, «Звичаї – скарби українського народу» Ол. Степового, «До завдань СУМу» М. Сердюка, «Молодь – авангард у боротьбі» Є. Орловського, «Навчання чи дружба» Б. Голинського, «Мета і шлях» М. Гутора, в яких сутнісними були висловлювання: «СУМ – «носій штурмуючих концепцій національної суверенності», «сила, краса і гордість нації», «бути правдоносцями нашої доби».

В одній із публікацій журналу «Авангард» подавалася статистика діяльності СУМ. Скажімо, від першої секції в Аугсбурзі ця організація стала масовою національно-юнацькою спілкою, що об'єднала 5648 хлопців і дівчат. На території Німеччини в американській зоні працювало 47 осередків СУМ, в англійській зоні – 20; осередки також були створені в Англії, Франції, Австрії, Бельгії та інших країнах. Українська молодь підвищувала свій загальноосвітній рівень, набувала фахових знань у вищих школах і народних університетах. Існувало 14 гуртків для вивчення «чужих мов», 29 курсів українознавства, 28 шоферських курсів; працювали май-

стерні різьбярства, вишивки, слюсарної справи та ін. Небайдужих до фізичного загартування об'єднали 35 спортивних секцій. Культурно-мистецькі зацікавлення покликали українську молодь до 35 драматичних гуртків, 10 хорів, 12 ансамблів народного танцю; їхніми зусиллями відбулося 107 вистав, 32 концерти, влаштовано дві виставки народної творчості. Різноманітна праця української молоді засвідчила, що це «могутня, ідейно зцементована організація»; в «ім'я Великого Спасіння нашої поневоленої Батьківщини сумівці не пошкодують ні своїх сил, ні завзяття» [28].

У травні 1949 р. у Мюнхені вийшло перше число часопису «Вісті Краєвого комітету Спілки української молоді американської та французької зон Німеччини», призначеного для публікації інструкцій, доручень, зобов'язань, «плянів праці». Були накреслені перспективи діяльності культурно-виховного та жіночого відділів, пресового, фінансового та інших секторів. Серед завдань – підготувати молодь до нових умов еміграції, «вишколити їх та навчити організувати сумівські клітини всюди», дисциплінованою і «жертвенною працею» підтвердити, що вони є «передовим авангардом української молоді в боротьбі за збереження духа нації» [29].

Увага акцентувалася на створенні хроніко-літопису осередків СУМ, збереженні документів, спогадів, фотографій про досягнення в Новому Ульмі, Регенсбурзі, Діллінгені, Ерлангені, Ашаффенбурзі, Нюрнберзі, Майнц-Кастелі, Нойкірхені, Райтерзайху та інших місцевостях. Відповідно керівниця відділу преси Н. Партикевич мала підшукати кореспондентів для сумівської преси («Авангард», «Соборник»), «посилити акцію кольпортажів та приєднання передплатників», налагодити процес збирання коштів на прес-фонд, подбати про вихід у кожному осередку стінної газети, влаштувати їхню виставку, організувати кількадечний семінар для сумівських кореспондентів. Як гасло й настанову до згуртування українські часописи подавали поетичні рядки з роману «Чотири шаблі» Ю. Яновського:

... Вперед! Завжди вперед летіть, відважні!

Плечима до плечей ставайте, друзі!..

Ми стоїмо плечима до плечей,

І світ відчинено, як двері!

Висновки. Таким чином, на багатьох ділянках культурно-освітньої і світоглядно-виховної діяльності в середовищі дітей та молоді на чужині після завершення Другої світової війни послідовно вирішувалися питання виховання свідомих і гідних патріотів своєї батьківщини. Цій

місії служила й українська преса в еміграції, яка на зразках народної і письменницької творчості прищеплювала любов до рідного краю, його історії, звичаїв, традицій, материнської мови. За підтримки Об'єднання працівників дитячої літератури та Об'єднання українських жінок на еміграції дитячі часописи в Німеччині виховували повагу, людяність, толерантність, моральну силу. Нація і Держава стали невіддільними в діяльності Пласту та Союзу української молоді, їхні ідейно-

духовні настанови та морально-світоглядні засади відстоювали періодичні видання у післявоєнній Європі, орієнтуючи підростаюче покоління на творення нового згуртованого життя нації.

Медійний досвід національно-патріотичного загартування на чужині важливий і сьогодні, коли майже 8 млн осіб із України, здебільшого жінки й діти, отримали тимчасовий захист у Європі після повномасштабного вторгнення росії на територію нашої держави.

Список літератури:

1. Political Writings of Post-World War Two Ukrainian Emigres : Annotated Bibliography and Guide to Research / prepared by W. Roman Petryshyn and Natalia Chomiak; Canadian Institute of Ukrainian Studies. University of Alberta. Edmonton, 1984. 424 p.; Political Refugees and "Displaced Persons", 1945–1954. A Selected Bibliography and Guide to Research with Special Reference to the Ukrainians / Yuri Boshyk and Boris Balan; The Canadian Institute of Ukrainian Studies. The University of Alberta. Edmonton, 1982. 297 p.; Stebelsky I. Ukrainians in the Displaced Persons Camps of Austria and Germany after World War II. *Український історик*. 1986. Ч. 1/2 (89/90). Р. 53–64; Ч. 3/4 (91/92). С. 44–57; Publications by Ukrainian "Displaced Persons" and Political Refugees, 1945–1954 in the John Luczkiw Collection, Tomas Fisher Rare books Library, University of Toronto : A Bibliography / Yury Boshyk and Wlodzimierz Kiebalo. Edmonton, 1988. 398 p.; The Refugee Experience: Ukrainian Displaced Persons after World War II. Edmonton, 1992. 512 p.; Ilnytzkyj R. A Survey of Ukrainian Camp Periodicals, 1945–50. *The Refugee Experience: Ukrainian Displaced Persons after World War II*. Edmonton, 1992. Р. 271–291 etc.
2. Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Т. 1: роки 1945–1951. Мюнхен, 1985.
3. Присяжний М. Преса української еміграції в Німеччині: становлення, розвиток, тематична палітра (1945–1953). Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 2000, 220 с.
4. Сидоренко Н. Національне-духовне самоствердження. Кн. 3: Національні часописи у «таборовому просторі» Європи після завершення Другої світової війни (Італія, Великобританія, Німеччина, Австрія, 1945–1950). Київ, 2000. 160 с.
5. Сидоренко Н., Сидоренко О. Журналістська «Планета Ді-Пі»: українська преса у таборах військовополонених, переміщених осіб і біженців у Європі після II Світової війни (1945–1950). Київ, 2000. 175 с.
6. Ковпак В. Смилова матриця національної інформаційно-комунікаційної діяльності післявоєнної української еміграції : моногр. Запоріжжя, 2016. 379 с.
7. Тарасов В. Візуальна публіцистика як історичне джерело: альманах «Діпініада», 1946–1947. Харків, 2017. 140 с .
8. Подобед О. Українська планета Ді-Пі: культура та повсякдення. Житомир, 2018. 396 с.
9. Шевельов Ю. Я – мене – мені... (і довкруги): спогади. Нью-Йорк : Коць, 2001. Ч. 2 : В Європі. 303 с.; Шевельов Ю. Вибрані праці : у 2 кн. 2-ге вид. Київ: Києво-Могилян. акад., 2009. Кн. 2 : Літературознавство. 1149 с.
10. Самчук У. П'ять по дванадцятій. Планета Ді-Пі. Харків: Фоліо, 2022. 508 с.
11. Antons J.-H. Displaced Persons in Postwar Germany: Parallel Societies in a Hostile Environment. *Journal of Contemporary History*. 2014. Vol. 49. Is. 1. P. 92–114.
12. Карпенко-Криниця П. Є країна... *Юні друзі*. 1947. Ч. 1. С. 1.
13. Батьки! *Малі друзі*. 1947. Ч. 2. С. 15.
14. Фіголь А. До наших обов'язків на еміграції. *Ватра*. 1947. Ч. 5/6. С. 4–5.
15. Сірий Лев. У день св. Юрія. *Там само*. С. 3.
16. В. Р. Як протиставитись закидам. *Там само*. С. 5.
17. В. І. Що і як читати? *На сліді*. 1948. Ч. 3 (8). С. 16.
18. Фіголь А. [Із наказу Пластової старшини]. *На сліді*. 1947. Ч. 2. С. 2.
19. Р. Лисняк. Наші ідейні основи. *Трембіта*. 1948. Ч. 2/3. С. 10.
20. Заповіді пластунів. *Там само*. С. 11.
21. Від редакції. *Юнак*. 1946. Ч. 1. С. 1.
22. Гордій Т. Їх тисячі по Україні й на чужині. *Там само*. С. 3–6.
23. Р. М. Українська молодь і сучасність. *Там само*. С. 7–11.
24. Курс українознавства. *Там само*. С. 22.

25. Терн Ю. Завдання нашої молоді. *Через терни*. 1946. Ч. 1. С. 1–4.
26. Редакція. *Авангард*. 1946. Ч. 1. С. 1.
27. До всієї української молоді на еміграції. *Там само*. С. 2–3.
28. Кізко П. СУМ напередодні нового 1948 року. *Авангард*. 1947. Ч. 6. С. 2.
29. До комітетів осередків Спілки української молоді. *Вісті Краєвого комітету Спілки української молоді американської та французької зон Німеччини*. 1949. Ч. 1. С. 1.

**Sydorenko N. M., Dubetska O. O. NATIONAL AND PATRIOTIC LANDMARKS
IN THE UKRAINIAN PRESS FOR CHILDREN AND YOUTH (Germany, Austria, 1945–1950)**

The purpose of the article is to determine the main orientations of national and patriotic education in the Ukrainian press for children and youth, which was published in Germany and Austria after the World War II. Ukrainian periodicals (1945–1950) intended for children and youth audiences, in particular “Vatra / Fire” (Berchtesgaden, 1946), “Vovcheniata / Wolves” (Munich-Freimann, 1946), “Dzvinok / The Call” (Korihen, 1946), “Mali druzi / Little Friends” (Augsburg, Bad Wörishofen, 1947–1948), “Na slidi / On the Trail” (Bayreuth, 1947–1948), “Sonechko / Sunny” (Ellwangen, 1947), “Seniorska vatra / Senior Fire” (Regensburg, Munich, 1947–1949), “Trembita” (Augsburg, 1948), “Cherez terny / Through Thorns” (Hannover, 1946), “Yunak / Young Man” (Landeck, 1946), “Yuni druzi / Young Friends” (Munich, 1947), etc. were the object of the study. Some of these periodicals have become rare in Ukraine, they are kept in the collections of the camp press in Munich (Germany) and Cleveland (USA), some are presented in libraries and museums of Europe, North America, and private collections. In recent years, electronic resources (libraries, archives), in particular diasporiana.org.ua and libraria.ua, have begun to open access to emigration publications.

In many areas of cultural-educational and worldview activities among children and youth abroad, after the end of the World War II, the issue of raising conscious and worthy patriots of their homeland was consistently resolved. This mission was also served by the Ukrainian press in emigration, which instilled love for the native land, its history, customs, traditions, and mother language based on the examples of folk and literary creativity; supported respect, humanity, tolerance, moral strength. The Nation and the State became inseparable in the activities of Plast (scouts) and the Union of Ukrainian Youth, their ideological and spiritual guidelines and moral and worldview principles were defended by periodicals in post-war Europe, orienting the younger generation to the creation of a new united life of the nation.

Key words: *press, children’s periodicals, scout’s magazine, Union of Ukrainian Youth, national and patriotic education, the spirit of the nation, camps for displaced persons.*